

ლელა სარალიძე

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ივანე ჯავახიშვილის ისტორიის და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის ახალი და უახლესი ისტორიის განყოფილების უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი

**მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში
ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის
მოღვაწეობის ისტორიიდან**

ემიგრაციაში მყოფი ქართველი პოლიტიკოსები თვლიდნენ, რომ 1921 წლის თებერვალ-მარტში, რუსეთ-საქართველოს ომში დამარცხების მიუხედავად, მათ ბრძოლა არ შეუწყვეტიათ, იარაღი არ დაუყრიათ და იგი მანამ გაგრძელდებოდა, სანამ ქართველი ხალხი თავისუფლებას არ მოიპოვებდა. ემიგრანტები ცდილობდნენ, რომ მსოფლიოში არსებული დაპირისპირება საკუთარი ქვეყნის ინტერესების სასარგებლოდ გამოეყენებიათ. ამასთან დაკავშირებით, ჯერ კიდევ 1921 წელს, კონსტანტინოპოლში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დევნილი მთავრობის წარმომადგენელი - კ. გვარჯალაძე, პარიზში მყოფ ნ. ჟორდანიას წერდა: „...ინგლისსა და საფრანგეთს შორის დიდი შუღლი და არაგულწრფელობაა. განსაკუთრებით დიდი ინტრიგებია მათ შორის აქ (კონსტანტინოპოლში - ლ. ს.). საფრანგეთს, დღეს, თავისი გავლენის ორბიტაში ჰყავს პოლონეთი, რუმინია, ჩეხოსლოვაკია, იუგოსლავია და ყველა მათ უპირისპირებს გერმანია-ავსტრია-უნგრეთს. საფრანგეთს უნდა კონტინენტზე უძლიერეს სამხედრო ძალას წარმოადგენდეს. ოსმალეთშიდაც ეწევა დიდ ინტრიგებს, უნდა ოსმალეთი დაიმეგობროს და ამით სამუსლიმანო ქვეყნებშიდაც მისი გავლენა გაზარდოს და აქაც ინგლისს შეებრძოლოს. საფრანგეთი დიდი მასშტაბით აწარმოებს ამ პოლიტიკას და ინგლისი ხომ ამას ასე ადვილად ვერ მოითმენს. ის, ალბათ, ყოველ ღონეს იხმარს, რომ საფრანგეთმა ვერ განახორციელოს თავისი მიზნები აზიაში. საფრანგეთს უნდა ახლა ოსმალეთში გერმანიის ადგილი დაიჭიროს (ბალდადის რკინიგზის კონცესია და სხვა). უნდა ითქვას, რომ ბრი-

ანი (იგულისხმება არისტიდ ბრიანი საფრანგეთის მესამე რესპუბლიკის მთავრობის მეთაური და საგარეო საქმეთა მინისტრი – ლ. ს.) ამ პოლიტიკას მოხდენილად აწარმოებს და დიდი საკითხია, თუ რა გზით და როდის შეძლებს ინგლისი საფრანგეთის ასე ადვილად აქედან განდევნას. ინგლისს ისიც ხომ უნდოდა, რომ საბერძნეთის საშუალებით, ოსმალეთი გაეტეხა წელში, ამისთვის მან ბევრი ფული და ენერგია დახარჯა, მაგრამ ჯერ-ჯერობით არაფერი გამოუვიდა. რასაკვირველია, ინგლისი, როგორც ძლიერი სახელმწიფო მონახავს სხვა გზებს და მით შეიძლება საფრანგეთს ბევრ ალაგას უკან დაახევინოს. ინგლისს შეუძლია, მაგალითად, გერმანიაში მოიპოვოს ნიადაგი და მას შეუთანხმდეს. ამას მოწმობს ალბათ ის, რომ ინგლისი, გერმანიას მხარს უჭერდა ვერსალის ხელშეკრულების ზოგი მუხლის განმარტებაში, სილეზიის საკითხში და სხვა. შესაძლებელია მომავალში ჩვენ ორ სხვადასხვა კოალიციასთან გვექნეს საქმე. ერთი მხრით, ინგლისი და მისი მოკავშირენი, მეორე მხრით, საფრანგეთი და მისი მოკავშირენი. ინგლისი ახლა ცდილობს, აგრეთვე, ამერიკასთან და იაპონიასთან იქონიოს მჭიდრო კავშირი და ისინიც მის ორბიტაში შემოიყვანოს. დარჩება დაუძღვრებული რუსეთი, რომელიც პირველ ხანებში ყველას საჯიჯგნავი იქნება და როცა ჩვენი საკითხი ხელახლა წამოიჭრება და რუსეთისაგან განთავისუფლებაზე კვლავ ლაპარაკი დაიწყება, თუ ამ დროს ინგლისი კიდევ არ იქნება მოცლილი ჩვენთვის და აქტივობის გამოჩენას არ შეეცდება, მაშინ შესაძლებელია, რომ ინგლისმა კავკასია მისუსტებულ რუსეთს მიუტოვოს, ვიდრე მან იქ საფრანგეთის გავლენა მოითმინოს და მისი მოწინააღმდეგე საფრანგეთი კიდევ უფრო გააძლიეროს. სხვა საკითხია რამდენად შეძლებს ამას ინგლისი, მაგრამ ჩვენ ხომ ყველა მოსალოდნელობისათვის მზად უნდა ვიყოთ..." [6, 72].

ქართველი ემიგრანტების ძალისხმევის მიუხედავად, 1932 წლის 29 ნოემბერს, საბჭოთა კავშირ-საფრანგეთის თავდაუსხმელობის პაქტის დადების შემდეგ, 1933 წლის ივლისში, პარიზის ქართული ლეგაცია გაუქმდა. 1939 წლის 1 სექტემბერს, დაწყებულ მეორე მსოფლიო ომში, ევროპის ქვეყნებში გაფანტული ქართული ემიგრაცია საბრძოლო მოქმედებებში სხვადასხვა ქვეყნების მხარეს აღმოჩნდა ჩაბმული. აშშ-ში გამომავალი გაზეთი „ქართული აზრი“, ამასთან დაკავშირებით წერდა: „...არავისათვის დაფარული არ არის, რომ ქართული ემიგრაცია, მისი ოფიციალური ხელმძღვანელების ჩათვლით, ანტიკომუნისტურ ბრძოლებში მთელი თავისი

შესაძლებლობით ჩადგა (რასაც შემდეგში „ნაციისტებთან თანამშრომლობა“ ეწოდა) და ყოველგვარი საშუალებით ცდილობდა – ერთის მხრივ, ინტენსიური ბრძოლა ეწარმოებინა რუსულ კომუნისტურ იმპერიალიზმთან, ხოლო მეორეს მხრივ, ასევე, ენერგიულად ებრძოლა გერმანიის იმდროინდელ მეთაურებთან, რათა მათ ეცნოთ საბჭოთა კავშირის არა რუს ერთა და კერძოდ, საქართველოს ეროვნული უფლებები და საბჭოთა იმპერიის დანგრევისთანავე ჩვენი ეროვნული სახელმწიფოებრიობა აღედგინათ და დაეცვათ... ჩვენი პოზიცია გამომდინარეობდა საბჭოთა კავშირის ექსპანსიური ბუნებიდან, რომ ომის შემდგომ პერიოდში, საბჭოთა კავშირის და დასავლეთის დემოკრატიის თანაარსებობა შეუძლებელი იქნებოდა და რუსეთის აგრესიული ბუნება დასავლეთის დემოკრატიას აიძულებდა აქტიურ თავდაცვაზე გადასულიყო და ენერგიულად ემოქმედათ, როგორც პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, ისე, სამხედრო დარგში. ჩვენ ვამტკიცებდით, რომ საბჭოთა კავშირი არც ისე ძლიერი და დაუმარცხებელია“ [17, 3].

მეორე მსოფლიო ომის დროს, ბრძოლები მიმდინარეობდა 40 სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. შეიარაღებულ ძალებში მობილიზებულ იქნა 110 მლნ. კაცი. დაიღუპა 62 მლნ. კაცი (სსრკ – 27 მლნ., გერმანია – 5,25 მლნ., პოლონეთი – 4,5-6 მლნ., იუგოსლავია – 1,7 მლნ., იაპონია – 1,8 მლნ., აშშ – 318.000, დიდი ბრიტანეთი – 386.000, საფრანგეთი – 810.000, იტალია – 330.000, რუმინეთი – 378.000, უნგრეთი – 420 000, ფინეთი – 84 000), სამხედრო ხარჯები და ზარალი 4 ტრილიონ დოლარს შეადგენდა. მეორე მსოფლიო ომში, ქართველი ემიგრანტები, როგორც გერმანიის, ისე ანტიჰიტლერული ბანაკის მხარეზე იბრძოდნენ. ქართული სისხლი იღვრებოდა ფრონტის ორივე მხარეს, მტაცებელ იმპერიათა დროშის ქვეშ. გერმანიის მხარეს მებრძოლი ქართველები, გადანაწილებულნი იყვნენ ვერმახტის, აზვერის და „სს“-ის ქვედანაყოფებში, მათ განსხვავებული მომზადების დონე, ამოცანები და მოქმედების არეალი ჰქონდათ. გერმანელ ხელისუფალთა გეოპოლიტიკური შეხედულებები სსრ კავშირში მცხოვრები ერების მიმართ პერიოდულად იცვლებოდა [9, 68].

ვერმახტის დაქვემდებარებაში იყო ყველაზე მსხვილი ქართული შენაერთი „ქართული ლეგიონი“, რომელიც ჩამოყალიბდა 1941 წელს, ვერმახტის ხელმძღვანელობისა და „ქართული სამოკავშირეო შტაბის“ ერთობლივი გადაწყვეტილებით. ქართული მხრიდან მისი შექმნის ინიციატორები იყვნენ ქართული პოლიტიკური ემიგ-

რაციის თვალსაჩინო მოღვაწეები: იმხანად პოლკოვნიკი შალვა მალლაკელიძე (1944 წელს მას ვერმახტის გენერალ-მაიორის სამხედრო წოდება მიენიჭა), გენერალი ლეო კერესელიძე, პოლკოვნიკი მიხეილ (ფრიდონ) წულუკიძე, პოლკოვნიკი სოლომონ (სოლიკო) ზალდასტანიშვილი, დოქტორი გიორგი მაღალაშვილი, პროფესორი მიხეილ (მიხაკო) წერეთელი, გენერალი სპირიდონ ჭავჭავაძე, პროფესორი მიხეილ ახმეტელი, პროფესორი ალექსანდრე ნიკურაძე და სხვანი. ლეგიონი არსებობდა 1945 წლამდე. ლეგიონერთა უდიდესი ნაწილი ეროვნული ერთიანობის რაზმის „თეთრი გიორგი“-ს წევრი იყო. როგორც ლეგიონის, ისე „თეთრი გიორგის“ ერთადერთ და სანუკვარ მიზანს რუსული საბჭოთა იმპერიის მარნუხებიდან საქართველოს გამოხსნა წარმოადგენდა. ნაციისტურ იდეოლოგიას ისინი არასდროს ემსახურებოდნენ.

ემიგრაციაში მყოფ ქართველ ეროვნულ-დემოკრატებს, გერმანელებთან აქტიური ურთიერთობა ჰქონდათ. მათი მთავარი მიზანი საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა იყო. ათასობით ქართველს, საკუთარი თანამემამულეების წინააღმდეგ, ფაშისტური გერმანიის დროშის ქვეშ მოუხდა ბრძოლა. გერმანელების მხარეს მყოფ ქართულ ლეგიონებში, ევროპაში ემიგრირებული ქართველი პატრიოტების მხარდამხარ, გერმანელების მიერ ტყვედ აყვანილი, საბჭოთა დროშის ქვეშ მეზობლი, ქართველებიც იყვნენ. ისინი საქართველოს დამოუკიდებლობისთვის იბრძოდნენ. ჰიტლერის წინააღმდეგ განწყობილი გერმანელების მსგავსად, ქართველი ემიგრანტები ფიქრობდნენ, რომ ჰიტლერი არ იქნებოდა გერმანიის მუდმივი ხელმძღვანელი და მისი წასვლის შემდეგ, გერმანიის პოლიტიკა დაპყრობილ ტერიტორიაზე შეიცვლებოდა.

ემიგრაციაში მყოფი ეროვნულ-დემოკრატები დამოუკიდებელ პოლიტიკას აწარმოებდნენ და ხშირად მთავრობას არ ემორჩილებოდნენ. ამასთან დაკავშირებით, კონსტანტინე გვარჯალაძე, რომელიც კონსტანტინოპოლიდან აქტიურად ადევნებდა თვალს ეროვნულ-დემოკრატების საქმიანობას, 1921 წლის 20 ოქტომბერს, პარიზში, აკაკი ჩხენკელისადმი გაგზავნილ წერილში აღიშნავს: „...ჩვენში პარტიული კინკლაობა მართლა იზრდება და აქ მე მგონია ნაციონალ-დემოკრატებს მიუძღვით ბევრი დანაშაული. ირკვევა, რომ მათ ბოლშევიკებზე ეარშიყებიან და თუ ვინიცობაა ჩვენ ნავიქეცით, მენშევიკებს თქვენ გვირჩევენისხართო. ამით გათამამებულნი, ისინი ერთი მხრით, სამხედრო დიქტატურაზე ლაპარაკობენ, მეორე მხრით, კი მომავალ მთავრობაში მათი კაცების რიც-

ხვის შესახებ ულტიმატუმს აყენებენ. სჩანს, მათ ადგილები უფრო აინტერესებთ, ვიდრე ერის მთლიანობა და ჩვენი სახელმწიფოებრიობის აღდგენა. ისე კი, რასაკვირველია, ყოველივე ღონე უნდა მივიღოთ, რომ გაერთიანებული ძალებით შევუდგეთ მეტად რთულ და ძნელ საქმეს – დანგრეული სახელმწიფოს აღდგენას..." [16, 54]. ქართველ ემიგრანტებს შორის, პარტიულ დაპირისპირებასთან დაკავშირებით, მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში, გერმანიაში მყოფი, ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“-ს წევრი – ალექსანდრე მანველიშვილი წერს: „აღნიშნული სახის დაშლილობის პირობებში, როდესაც მთელი მონინავე წრეების ენერგია ურთიერთქიშპობას ელეოდა, თავიდანვე ცხადი უნდა ყოფილიყო ჩვენი საქმის უნაყოფობა. ხშირად ბრძოლა იყო სულ არაფერზე, ისე როგორც ორი ქაჩალი წაიჩხუბნენ სავარცხელის გარშემო. ყველა, ცოტა ბევრად წამონეულ პირს თავი ყარამანად წარმოედგინა, ხოლო თავისი ჯგუფი ერთადერთ მხსნელად საქართველოსი; და რაც ყველაზე მეტად კომიკურ-ტრაგიკული იყო, ყველას უნდოდა, რომ საქართველო მარტო მისი ხელით განთავისუფლებულიყო. მას არ უნდოდა დიდებისა და დამსახურების გაყოფა სხვისთვის, ხოლო ამნაირად განთავისუფლებული საქართველოს ბატონიც ის იქნებოდა. საბრალო საქართველოვ“ [3, 144-186].

მეორე მსოფლიო ომამდე, ყველაზე მეტი ქართველი ფრანგულ და პოლონურ ჯარში მსახურობდა. ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის სოციალ-დემოკრატიული ფრთა, თავს იკავებდა ნაცისტურ გერმანიასთან აშკარა თანამშრომლობაზე, თუმცა ყველანაირად ცდილობდა გერმანიის გამარჯვებისთვის ხელი შეეწყოს. თვით გერმანიის უმაღლეს ეშელონებში, საბჭოთა კავშირში შემავალი ხალხების მიმართ ჰიტლერის კოლონიურ პოლიტიკას, ბევრი არ იზიარებდა (გრაფი შულენბურგი, ადმირალი კანარისი, გენერალი კოსტრინგი, გრაფი შტაუფერბერგი, კაპიტანი ობერლენდერი, ჰანს ჰერვარდი, ოტო ბრაუტინგამი, პროფესორი ფონ მენდე და სხვები) [13, 73]. ისინი თვლიდნენ, რომ ჰიტლერს კავკასიის მიმართ გარკვეული გეგმა, ამ ქვეყნების მომავალ სახელმწიფო მოწყობაზე არ გააჩნდა და შეიმუშავეს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის პროექტი, რომელიც ბუფერის როლს შეასრულებდა რუსეთის ექსპანსიის შესაჩერებლად, შემდეგ კი გერმანიის აღმოსავლურ პოლიტიკაში, მოკავშირე გახდებოდა.

გერმანია-საფრანგეთის ომის დაწყების დროს, საფრანგეთში, უცხოური ლეგიონის ქვეითთა პოლკში მსახურობდა კაპიტანი გი-

ორგი ოდიშელიძე. მას ცოლად ქართველი მთავარსარდლის გენერალ გიორგი კვინიტაძის ქალიშვილი – თამარი ჰყავდა. 1940 წლის აპრილში, მას ქართული სამხედრო შენაერთის შექმნა დაავალეს, რომელიც როგორც პროფესიონალი ქართველი სამხედროებით, ასევე, მოხალისეებით იქნებოდა დაკომპლექტებული. 1940 წლის 10 მაისს, საფრანგეთის წინააღმდეგ დაწყებული ომი ორ კვირაში დამთავრდა. 14 ივნისს, პარიზი გერმანელებს ჩაბარდა. მარშალმა პეტენმა კომპიენის ტყეში, მარშალ ფოშის სალონ-ვაგონში კაპიტულაციას მოაწერა ხელი. გერმანელებმა საფრანგეთი ორ ნაწილად გაჰყვეს: ჩრდილოეთი ოკუპირებული იყო, სამხრეთში კი საფრანგეთის მთავრობის ხელისუფლება, მარშალ პეტენის მთავრობა შენარჩუნდა, რომელიც პროგერმანულ პოლიტიკას ატარებდა და საფრანგეთის კაპიტულაციის შემდეგ, ქალაქ ვიშიში გადავიდა. ფრანგულ ჯარში მყოფ ქართველთა ნაწილი, შემდეგ გერმანულ არმიას ჩაენერა, რათა მათი დახმარებით გაენთავისუფლებინა სამშობლო, ნაწილი ფრანგ პარტიზანებს შეუერთდა, ნაწილმა კი საფრანგეთის წინააღმდეგობის ორგანიზაციაში მიიღო მონაწილეობა.

1939 წლის სექტემბერში, როცა საფრანგეთი მეორე მსოფლიო ომში ჩაება, მობილიზაცია სამოქალაქო პირებსაც შეეხოთ, მათ შორის ქართველ ემიგრანტებსაც. ფრანგების დიდი ნაწილი დამარცხებას არ შეურიგდა. 1940 წლის 18 ივნისს, გენერალმა შარლ დე გოლმა (1890-1970 წწ.) (ფრანგი სამხედრო და სახელმწიფო მოღვაწე, საფრანგეთის პრეზიდენტი 1959-1969 წლებში), ინგლისის რადიოთი მათ დაუმორჩილებლობისკენ მოუწოდა. 1940 წლის ბოლოს, საფრანგეთში „ეროვნული ფრონტი“ შეიქმნა. იატაკქვეშა მოძრაობაში ქართველი ემიგრანტებიც იყვნენ. საქართველოს ემიგრაციულმა მთავრობამ, საფრანგეთის ხელისუფლების ბრძოლას გერმანელ ოკუპანტებთან 1940 წელს, ნოე ჟორდანიას დეკლარაციით დაუჭირა მხარი [5, 211]. როცა გერმანელებმა პარიზიდან ებრაელთა დეპორტაცია დაიწყეს, ქართველმა ემიგრანტებმა ისინი ეთნიკურ ქართველებად გამოაცხადეს და როგორც ქართველი, ისე ევროპელი ებრაელები, სიკვდილს ყალბი დოკუმენტების შექმნით გადაარჩინეს. მათ შორის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ფინანსთა მინისტრის მოადგილე, ქართველ ებრაელთა თავკაცი იოსებ ელიგულაშვილიც იყო. საქმეში ჩაერთო მიხეილ კედია, რომელმაც დოკუმენტურად დაუსაბუთა გერმანელებს, რომ ქართველი მაჰმადიანები ეთნიკური ქართველები იყვნენ [11, 12]. ამით მან

გერმანელთა ბანაკებიდან ქართველი მუსლიმების გათავისუფლება შეძლო. მ. კედიას ეს მაგალითი, ქართველებმა წარმატებით გამოიყენეს პოლონეთშიც, რითაც 1 000-ზე მეტი ქართველი და ევროპელი ებრაელი სიკვდილს გადაარჩინეს, რამაც ქართველთა ავტორიტეტი მნიშვნელოვნად აამაღლა. აღნიშნულ კამპანიაში მონაწილეობდნენ იოსებ ელიგულაშვილი, ალექსანდრე ცომაია, ალექსანდრე ქორქია, გიორგი მაღალაშვილი და სხვები. მ. კედიამ და ნ. ჟორდანიამ პარიზის დიდი რაბინის – ვაისის და ებრაული საზოგადოების პრეზიდენტის – მოსერის მაღლობის წერილები მიიღეს. მუსლიმთა და ებრაელთა შემდეგ, როცა გერმანელებმა საფრანგეთიდან მოსახლეობის დეპორტაცია დაიწყეს, ი. ელიგულაშვილმა, დიდი თანხის საფასურად, ავტომანქანა იშოვა და ნ. ჟორდანიას პარიზიდან გაიყვანა. კავკასიის ოპერაციის ჩაშლის შემდეგ, გერმანიაში დაბრუნებული ალექსანდრე ცომაია, იქ ქართული შტაბის მუშაობაში აქტიურად ჩაერთო. იგი ქართველ სამხედრო ტყვეთა სიცოცხლესა და ღირსებას იცავდა, ჰიტლერული ჟლეტისაგან არაერთი ქართველი ებრაელი იხსნა [4, 1]. მიხეილ კედიამ ტყვეობიდან, ასევე, გივი გაბლიანიც იხსნა. იგი 1924 წლის აგვისტოს აჯანყების მონაწილის – ეგნატე გაბლიანის ვაჟი იყო, რომელიც საბჭოთა არმიის რიგებში ირიცხებოდა [2, 6]. მეორე მსოფლიო ომმა მას ბელორუსიაში, ფრონტის წინა ხაზზე მოუსწრო. საბჭოთა არმიის სწრაფი უკანდახვევის გამო, ახალგაზრდა ექიმი ტყვედ ჩავარდა. შემდეგში ის „ქართული სამეკავშირეო შტაბის“ სამხედრო განყოფილების ხელმძღვანელად დაინიშნა. მას ტყვეთა ბანაკებში გაფანტული ქართველები უნდა აღენუსხა და გაეთავისუფლებინა. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, გ. გაბლიანი, გერმანიის მხარეს მებრძოლ სხვა ქართველთა მსგავსად, საბჭოთა ხელისუფლებას ხელში რომ არ ჩავარდნოდა, აშშ-ში გადასახლდა.

საფრანგეთის გასათავისუფლებლად, 1943 წლის ივლისში, ალჟირში დე გოლის მეთაურობით „საფრანგეთის ეროვნული განთავისუფლების კომიტეტი“ შეიქმნა, რომლის საქმიანობაში აქტიურად ჩაებნენ სხვადასხვა ფრონტებზე მებრძოლი ოფიცრები. მათ შორის იყვნენ გერმანელთა წინააღმდეგ ჩრდილო აფრიკაში უცხოელთა ლეგიონის შემადგენლობაში მებრძოლი ქართველები: გიორგი ოდიშელიძე, ნიკოლოზ (კუკური) თოხაძე, ივანე ვაჩნაძე, ალექსანდრე ჯინჭარაძე, ალექსანდრე კინწურაშვილი, დიმიტრი (ბაზორკა) ამილახვარი, ალექსი ჩხენკელი, მერაბ ჯორჯაძე, ირაკლი ჯაფარიძე და სხვები. 1943 წლის აგვისტოში, მოკავშირეებმა ცნეს

„საფრანგეთის ეროვნული განთავისუფლების კომიტეტი“. კომიტეტის ბრძოლა, წინააღმდეგობის მთელ მოძრაობასთან ერთად, წარმატებით დასრულდა. 1944 წლის ივნისში, დაწყებული აჯანყება 40 დეპარტამენტს მოედო, რაც აგვისტოში პარიზის კომუნდანტის, ფონ ჰოლტიცის კაპიტულაციით დამთავრდა, რომლის შემდეგ მთელი საფრანგეთის გათავისუფლება დაიწყო.

1941 წლის 22 ივნისს, გერმანია ომის გამოუცხადებლად თავს დაესხა სსრ კავშირს. საბჭოთა ეპოქაში აღზრდილი თაობის ერთ ნაწილში საბჭოთა პროპაგანდის წყალობით, ომმა პატრიოტული აღტკინება გამოიწვია. დიდი როლი ითამაშა სტალინის ქართულმა წარმომავლობამაც და საქართველო, როგორც საბჭოთა კავშირის შემადგენელი ნაწილი ჩათრეული აღმოჩნდა მეორე მსოფლიო ომში. გამოცხადდა საყოველთაო მობილიზაცია, რომელიც საქართველოში დიდი სიმკაცრით გატარდა. საქართველოდან ფრონტზე 700 000 კაცი გაიწვიეს. მამაკაცებთან ერთად მასობრივად გაიწვიეს ქალებიც, ძირითადად, ექიმები და ექთნები. ქართული ეკონომიკა საომარ ყაიდაზე გარდაიქმნა. ფრონტზე მოსახლეობის განწევამ სოფლის მეურნეობა მუშახელის გარეშე დატოვა, მთელი სიმძიმე ქალებს, ბავშვებს და მოხუცებს დაანვათ. ომის წლებში, საქართველოში სპეციალური დავალებით არაღეგალურად შემოვიდნენ ემიგრანტი პოლიტიკური მოღვაწეები. ეროვნული მოძრაობა საბჭოთა საქართველოშიც გამოცოცხლდა. 1942 წელს, საიდუმლო იატაკქვეშა პატრიოტული ორგანიზაცია „სამანი“ შეიქმნა, რომელიც შეიარაღებული აჯანყების გზით, საბჭოთა რეჟიმის დამხობას და საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას ისახავდა მიზნად. ქართული ინტელიგენცია (შალვა ნუცუბიძე, გიორგი წერეთელი, ლევან გოთუა და სხვები) იმედოვნებდნენ, რომ ომში საბჭოთა კავშირი დამარცხდებოდა და საქართველოს დამოუკიდებლობა აღდგებოდა, თუმცა მათი იმედები გაცრუვდა, რადგან გერმანიამ კავკასიის გადმოლახვა და საქართველოს დაკავება ვერ მოახერხა. 1941 წლის 12 ივლისს, გერმანელებს ტყვედ ჩაუვარდათ საბჭოთა არმიის ჯარისკაცი პეტრე ხვედელიძე (1918-2014 წწ.), რომელმაც 9 თვე გერმანელთა ტყვეობაში გაატარა. გერმანული ჯარის ნაწილებიდან, იგი ქართულ ლეგიონში გადაიყვანეს, რომელიც შარლ დე გოლის ნაწილებს შეუერთდა. 1956 წლიდან, იგი აშშ-ში გადავიდა, სადაც 2014 წლის 27 მარტს, გარდაიცვალა. ანდერძის თანახმად, იგი საქართველოში ჩამოასვენეს. დაკრძალულია დიდუბის პანთეონში [18, 194].

პოლონეთში მობილიზაცია ქართველებს არ შეხებიათ. ისინი საკუთარი ინიციატივით ჩაებნენ ბრძოლაში, რითაც გამოხატეს მადლიერება იმ ქვეყნის მიმართ, რომელმაც ისინი შეიფარა. მეორე მსოფლიო ომის დროს, პოლონეთის მხარეს იბრძოდა 80-მდე ქართველი, მათ შორის 6 გენერალი, 9 პოლკოვნიკი, 11 კაპიტანი და 46 იუნკერი [14, 98]. 1939 წლის 1 სექტემბერს, როცა გერმანია თავს დაესხა პოლონეთს, კაპიტანი ნიკოლოზ მათიკაშვილი (ყოფილი იუნკერი) ამ დროს ლვოვის ქვეით მე-19 პოლკში მსახურობდა. მან მონაწილეობა მიიღო გერმანელების წინააღმდეგ წარმოებულ ბრძოლებში. ერთ-ერთ ბრძოლაში იგი ტყვედ ჩავარდა. მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ, მან პოლონეთის ჯარში გააგრძელა სამსახური. მათიკაშვილი გიორგი ლეონიძის დახმარებით, სისტემატურად იღებდა წიგნებს, მისივე მიწვევით საშუალება მიეცა რამდენჯერმე საქართველოში ჩამოსულიყო. ნ. მათიკაშვილი გიორგი ლეონიძის დეიდაშვილი იყო [4, 14]. პოლონეთის ოკუპაციის შემდეგ, გერმანელებმა დახვრიტეს არქიმანდრიტი გრიგოლ ფერაძე, დაიღუპა მფრინავ არკადი სხირტლაძის 15 წლის ქალიშვილი, პარტიზანი ირინე სხირტლაძე. სტალინის ბრძანებით, 1939 წელს დატყვევებული პოლონელი ოფიცრები, თითქმის სრულად გაანადგურეს, რომელთაგან კატინში 4500 დახოცეს [8, 15]. 1940 წელს, მამალაძე და კიდევ 4 ქართველი, 15 000 პოლონელ ოფიცერთან ერთად, რუსებმა კატინის ტყეში დახვრიტეს. საბჭოთა ისტორიოგრაფია კატინის ტრაგედიას დიდხანს გერმანელებს აბრალებდა. ბოლოს რუსები იძულებული გახდნენ ეს ფაქტი ელიარებინათ. რიბენტროპ-მოლოტოვის პაქტით (1939 წლის 23 აგვისტოს, მოსკოვში, გერმანიასა და სსრკ-ს შორის დადებული თავდაუსხმელობის ხელშეკრულება, რომელსაც გერმანიის მხრიდან საგარეო საქმეთა მინისტრმა – იოახიმ ფონ რიბენტროპმა, ხოლო სსრკ-ის მხრიდან – ვიაჩესლავ მოლოტოვმა მოაწერა ხელი), 1939 წლის 17 სექტემბერს, წითელმა არმიამ პოლონეთის აღმოსავლეთ ნაწილის ოკუპაცია მოახდინა. საბჭოთა კავშირსა და გერმანიას შორის გაფორმებული შეთანხმება, რეალურად ორი დანაშაულებრივი რეჟიმის გარიგებას წარმოადგენდა, რომელსაც გერმანიისა და საბჭოთა კავშირის მიერ პოლონეთის დაპყრობა-განაწილება მოჰყვა. გერმანიამ და საბჭოთა კავშირმა პოლონეთი სადემარკაციო ხაზის საშუალებით გაიყვეს და ქვეყნის სრული ანექსია მოახდინეს. გერმანიამ არა მარტო ვერსალის ზავით დაკარგული ტერიტორიები დაიბრუნა, არამედ მის შემადგენლობაში შევიდა თითქმის მთელი ცენტრალური

პოლონეთი, ქალაქ ლოდთან ერთად. პოლონეთის აღმოსავლეთ ტერიტორია სსრკ-ის კონტროლის ქვეშ მოექცა. პოლონეთში მყოფი ქართველი ემიგრანტები, ერთის მხრივ, ფაშისტების, ხოლო მეორეს მხრივ, ბოლშევიკების გარემოცვაში აღმოჩნდნენ. პოლონეთში შესვლისთანავე, საბჭოთა უშიშროებამ პოლონეთის არმიაში მომსახურე ქართველ მეომრებზე ნადირობა დაიწყო. ლვოვში, ქართული სამხედრო სკოლის ხელმძღვანელი ალექსანდრე ჩხეიძე დახვრიტეს. შეიპყრეს და 10 წლით ციმბირში გადასახლეს ყოფილი იუნკრები: ლადო ციბაძე, ტატო რატიშვილი (გადასახლებაში მოკლეს), გრიგოლ იაშვილი, მიხეილ კვალიაშვილი, რომლის გადასახლებიდან დაბრუნება პოლონეთის მთავრობამ, მხოლოდ 11 წლის შემდეგ მოახერხა. პოლონურ არმიაში მყოფი ქართველები თავდადებით იბრძოდნენ გერმანელთა წინააღმდეგ. პირველი მსხვერპლი იყო იუნკერი ლადო მახარაძე და მფრინავი არკადი სხირტლაძე. „არმია კრაიოვას“ რიგებში იბრძოდნენ ყოფილი იუნკრები: ვახტანგ აბაშიძე, მაიორი არონიშიძე, მაიორი ალავიძე, კაპიტანი დავით ლალიძე. პოლონეთის ტერიტორიაზე ნაცისტებს ებრძოდნენ პროსაბჭოური პარტიზანული „არმია ლიუდოვო“ (30 ათასი) და ლონდონის მთავრობას დაქვემდებარებული „არმია კრაიოვა“ (380 ათასი). მთლიანად ნაციზმთან ბრძოლაში სხვადასხვა ფრონტზე მონაწილეობას ღებულობდა დაახლოებით ერთი მილიონი პოლონელი მოქალაქე. როდესაც 1939 წლის ოქტომბერში, პოლონეთის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის მნიშვნელოვანი დოკუმენტების გადასარჩენად, გენერალი ალექსანდრე ზაქარიაძე (1884-1957 წ.წ.), რუმინეთის საზღვარზე აპირებდა გადასვლას, იგი ტყვედ მის ძველ მეგობარს შალვა მალლაკელიძეს ჩაუვარდა. ამასთან დაკავშირებით ა. ზაქარიაძე წერს: „მხოლოდ ორი კვირის შემდეგ ჩამომიყვანეს ტყვეთა ბანაკიდან. მაგრამ, საბედნიეროდ, ბ-ნ შალვა მალლაკელიძის ინიციატივით, ამ საკითხში ჩაერია გერმანული სარდლობა. მე მიმცეს საველე სასამართლოში, რომელმაც გამამართლა“ [1, 6]. ზაქარიაძე გერმანიის სარდლობამ „პოლონეთის დამცველ უკანასკნელ რაინდად გამოაცხადა“.

1942 წელს, გერმანელებთან ტყვედჩავარდნილი რუსი გენერალ-ლეიტენანტი ანდრეი ვლასოვი და წითელი არმიის ოფიცერი – ვლადიმერ ბაერსკი, 1942 წლის 27 დეკემბერს, „სმოლენსკის დეკლარაციის“ ავტორები გახდნენ. მათ გერმანელებს სამხედრო კომიტეტის ორგანიზება შესთავაზეს. 1943 წელს, „რუსი ხალხის განმანთავისუფლებელი სამხედრო კომიტეტის (Русская Освободитель-

ნაია არმია – პოა) ფორმირება დაიწყო, რომელიც ძირითადად, ტყვედრავარდნილი სამხედრო პირებისგან შედგებოდა. აღსანიშნავია, რომ კომიტეტი, მხოლოდ, ფურცელზე არსებობდა. ა. ვლასოვს, არაოფიციალურად შეხვდა დავით ვაჩნაძე, რომელიც მეორე მსოფლიო ომის დროს, გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს აღმოსავლეთის საქმეთა კომისრის – გრაფ შულენბურგის მიწვევით, ბერლინში იმყოფებოდა, ხოლო შულენბურგის გეგმის ჩაშლის შემდეგ, ვენაში გადასახლდა. დ. ვაჩნაძემ ვლასოვს რუსეთის მიერ საქართველოს წინააღმდეგ ჩადენილი „ცოდვები“ გაუხსენა და მიმართა: „ბატონო გენერალო, თუ ერთ-ერთი მონაწილე არაა, პასუხისმგებელი მოწმე მაინც ხართ, რუსეთის ახალი მთავრობის ამ ცნობილი ისტორიული აქტისა. ათი თვის შემდეგ, 1921 წელს, თებერვალში, საბჭოთა მთავრობამ დაარღვია საკუთარი ხელშეკრულება და თავისი წითელი ჯარით, ომით დაიპყრო საქართველო; მოსპო მისი საკუთარი მთავრობა და ძალით დაუნესა ქართველ ხალხს თავისი ძალაუფლება და სოციალ-პოლიტიკური რეჟიმი. იმ დღიდან დღემდე, ქართული ეროვნული ბანაკი დაპირისპირებულია მოსკოვის მთავრობასთან და ერთი მეოთხედი საუკუნეა ებრძვის მას, იქ სამშობლოში და აქ, მის გარეთ ევროპაში. ამიტომ, უცხოეთში მყოფი პოლიტიკური ქართველობა დიდის ყურადღებით შეხვდა თქვენს დეკლარაციას და თქვენს სურვილს ბოლშევიკური რეჟიმისაგან განთავისუფლებისა და ეროვნული რუსეთის აღდგენას, ყველა ქართველი განურჩევლად მიმართულებისა თანაგრძნობით შეხვდა. მხოლოდ, თქვენი დეკლარაციის იმ ნაწილით, რომელიც არა რუსი ერების საკითხს ეხება და მათ შორის საქართველოსაც, ჩვენ, ქართველები, არ ვართ კმაყოფილნი. არ გვაკმაყოფილებს სახელი, თქვენს მიერ დაარსებული, პოლიტიკური კომიტეტისა: „რუსეთის ერების განმათავისუფლებელი კომიტეტი“. ეს სახელი აძლევს საბაბს ქართველობას, იფიქროს, რომ თქვენი პოლიტიკური გეგმა გულისხმობს ძველ სამეფო რუსეთის უფლებათა აღდგენას საქართველოზე და აქარწყლებს „საბჭოთა კავშირის“ კონსტიტუციის იმ ნაწილს, რომელიც ფორმალურად ანიჭებს საქართველოს თავისუფალი სახელმწიფოს სახეობას. ამავე დროს, თქვენს კომიტეტში პოლიტიკური მებატონე, მხოლოდ რუსების წარმომადგენლობაა. ზოგიერთი კავკასიური პერსონაჟიდან შედგენილი „კავკასიური კომიტეტი“, როგორც დამატება რუსეთის კომიტეტისა, დეკორატიული ხასიათისაა და რეალურ წონას არ წარმოადგენს. ქართველი ხალხი არასდროს ყოფილა მტერი რუსეთი-

სა, პირიქით, ძველი დროიდან თავის მეგობრობის და ნდობის გრძნობები რუსეთისადმი, მრავალი მაგალითით დაუმტკიცა. რუსეთმა კი ორივე შემთხვევაში კრილოვის ცნობილი იგავ-არაკით უპასუხა, სადაც მგელი უთვლის კრავს: „შენ დამნაშავე ხარ იმით, რომ შენი შეჭმა მსურსო!“, მაგრამ ქართველები რომ „კრავები“ არ არიან, ამის მოწმე ბრძანდებით დღეს, როცა თქვენ გიხდებათ ახლა ბრძოლა ისეთ „ვეფხვთან“, როგორიც სტალინ-ჯუღაშვილია, რომელიც ერთი მუჭა ქართველი კომუნისტებით, ეს ოცი წელიწადია, თითქმის მეტატონედ შეიქმნა მთელი რუსეთისა“ [5, 4]. ვლასოვმა თავაზიანად მიიღო ქართველი ემიგრანტი, სადილზეც მიიწვია და ასე დაამშვიდა: „მთავარ მიზანს დეკლარაციისა შეადგენს მონოდება დღევანდელ საბჭოთა კავშირის ხალხებისადმი, საერთო ბრძოლისაკენ, საერთო მტრის – სტალინის ბოლშევიზმის დამხობისათვის. მეორე – ბოლშევიკებისაგან განთავისუფლებული რუსეთის შინა წყობის მომავალს; ჩემი დეკლარაცია გულისხმობს ეროვნულ, ხალხოსნური მმართველობის რუსეთს და მესამე – არა რუსი ერების ეროვნულ მოთხოვნილებათა მაქსიმალური დაკმაყოფილება, იმდენად, რომ მან არ შეარყიოს თვით რუსეთის შინა თუ საგარეო არსებობის მდგომარეობა... არც მონარქიზმი, არც ბოლშევიზმი. ე. ი. გულისხმობს ეროვნულ, ხალხოსნური მმართველობის რუსეთს“ [5, 3]. 1945 წლის 7 მაისს, გერმანიის კაპიტულაციის შემდეგ, მოკავშირეებმა ა. ვლასოვი, თავისი თანამშრომლებით, ბოლშევიკებს გადასცეს. 1946 წლის პირველ აგვისტოს, ვლასოვი სხვებთან ერთად მოსკოვში დახვრიტეს.

ქართველი ემიგრანტები იმედოვნებდნენ, რომ ოში საბჭოთა კავშირის დამარცხება ბოლშევიკური რეჟიმისგან საქართველოს განთავისუფლებას დააჩქარებდა. ისინი თვლიდნენ: 1) საბჭოთა მასისთვის აუხსნელი და გაუგებარი იყო ევროპის ქვეყნების პოზიცია საბჭოეთის მიმართ და მათი „მეგობრობა“, რადგან საბჭოთა კავშირი „დასავლეთის კაპიტალისტურ ქვეყნებს“ უფრო მეტად ებრძოდა, ვიდრე ნაციისტურ გერმანიას და ეს პროპაგანდა თვით ომის დროსაც არ შეწყვეტილა. ამის გამო, საბჭოთა მოქალაქეს შთაბეჭდილება ჰქონდა, რომ გერმანიასა და ევროპელებს შორის კონფლიქტი მხოლოდ „კაპიტალისტურ“ ნიადაგზე იყო წარმოშობილი და ამ დაპირისპირებაში თავის ბუნებრივ მოკავშირედ ის მიაჩნდა, ვინც მისგან მოძულებულ რეჟიმს ებრძოდა; 2) საბჭოთა კავშირის არარუს მოსახლეობაში მძვინვარებდა რეჟიმის სიძულელი და მასთან ბრძოლა კი განუყოფელია ეროვნულ-სახელმწი-

ფოებრივი დამოუკიდებლობის იდეასთან. 3) თვით რუსი ხალხის დიდი ნაწილი უკმაყოფილო იყო არსებული წეს-წყობილებით, მაგრამ პოლიციური ტერორი, რომელიც საბჭოთა იმპერიის ყველა სფეროს ფლობდა, ხელისუფლებასთან ბრძოლას ართულებდა. ამის გამო, საგარეო გართულების გარეშე, რეჟიმის შეცვლა და მისი შინაგანი შესაძლებლობით დამხობა, შეუძლებელი იყო. 4) მეორე მსოფლიო ომის დროს, ნათლად გამოჩნდა მოსახლეობის უკმაყოფილება, როცა წითელარმიელები ასი ათასობით ბარდებოდნენ „მტერს“, ხოლო მათმა უმრავლესობამ, იარაღი აისხა და თავის ტერორისტულ და დემაგოგიურ მთავრობას შეებრძოლა. რკინის ფარდის იქიდან გამოსულ მასას დიდი წარმოდგენა ჰქონდა, ფარდის აქეთა მხარის მყოფი ქვეყნების მოსახლეობაზე.

აღსანიშნავია, რომ 1940–იანი წლების დამდეგს მიხეილ ახმეტელისა და ალექსანდრე ნიკურაძის თაოსნობითა და აქტიური მონაწილეობით, ბერლინში შეიქმნა აღმოსავლეთ ევროპისა და საბჭოთა კავშირის შემსწავლელი მსხვილი სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი, რომელსაც ისინი მეორე მსოფლიო ომის დამთავრებამდე ხელმძღვანელობდნენ. მოგვიანებით, მიხეილ ახმეტელი მიუნხენში გადავიდა და იქაც ანალოგიური ინსტიტუტი დააარსა. იგი წლების მანძილზე ამ ინსტიტუტის მეცნიერ-კონსულტანტი იყო. პარალელურად, მიუნხენის უნივერსიტეტის პროფესორის მოვალეობას ასრულებდა. ნიშანდობლივია ისიც, რომ მიხეილ ახმეტელი გერმანელ სოვეტოლოგთა განთქმული სამეცნიერო სკოლის ერთ-ერთ ფუძემდებლად ითვლება. მ. ახმეტელს მეტად დაძაბული ურთიერთობები ჰქონდა ისეთ პიროვნებებთან, როგორებიც იყვნენ ჰიმლერი, გერინგი და გებელსი. სამაგიეროდ, მას მფარველობდა მესამე რაიხის იდეოლოგი – ალფრედ როზენბერგი. როგორც ცნობილია, იგი მხარს უჭერდა საბჭოთა კავშირის დანგრევას და მის ნანგრევებზე დამოუკიდებელი სახელმწიფოების შექმნას. 1942 წელს, მ. ახმეტელმა უკრაინელ ნაციონალისტებთან, სტეპან ბანდერას მომხრეებთან დაამყარა კავშირი. ისინი, როგორც გერმანიის, ისე რუსეთის წინააღმდეგ აწარმოებდნენ შეიარაღებულ ბრძოლას. ახმეტელი მთლიანად იზიარებდა სტეპან ბანდერას კონცეფციას, რომლის ძალითაც, საბჭოთა კავშირის ვერც ერთი რესპუბლიკა, მხოლოდ საკუთარი ძალებით, დამოუკიდებლობას ვერ მოიპოვებდა. 1942 წელს, ყიტომირის მახლობლად შეიქმნა „დაპყრობილ ერთა კოალიცია“. ასე აღმოცენდა ხალხთა ანტიბოლშევიკური ბლოკი, სადაც გაერთიანდნენ, როგორც საბჭოთა კავშირის, ისე აღმოსავ-

ლეთ ევროპის ეროვნულ-გამათავისუფლებელი ორგანიზაციების წარმომადგენლები. მ. ახმეტელი ორგანიზაციის საქმიანობაში აქტიურად მონაწილეობდა. მას გვერდს უმშვენებდნენ ქართული ემიგრაციის სასიქადულო წარმომადგენლები: ნიკო ნაკაშიძე, აკაკი რამიშვილი და სხვები. 1953 წელს, „ბოლშევიკებისაგან განთავისუფლების ამერიკის კომიტეტმა“ გადაწყვიტა მიხეილ ახმეტელის ჩართვა მათ მიერ შექმნილ ორგანიზაციაში „სსრ კავშირის შემსწავლელ ინსტიტუტში“, რომლის შტაბ-ბინაც მიუნხენში იყო განთავსებული. ახმეტელმა ამასთან დაკავშირებით წამოაყენა თავისი პირობები: ჯერ ერთი ის უნდა დარწმუნებულიყო ამერიკელთა პოლიტიკაში, რომლის მიზანიც საბჭოთა რუსეთის დაშლა იყო. ამ შემთხვევაში, ამერიკელებს უნდა ეცნოთ და მხარი დაეჭირათ სსრკ-ის დაშლის მისეული ვარიანტისთვის და მეორეც, მათ უნდა ეცნოთ კავკასია სუვერენულ და თავისუფალ სახელმწიფოდ. სამეცნიერო და პოლიტიკური მოღვაწეობის პარალელურად, მიხეილ ახმეტელი ქართული ემიგრაციის პოლიტიკურ ცხოვრებაშიც აქტიურად მონაწილეობდა. 1939 წელს, ის ქართული ეროვნული კომიტეტის თავმჯდომარე იყო. საბჭოთა კავშირ-გერმანიის ომის დროს, მან და მისმა თანამებრძოლებმა გერმანული საკონცენტრაციო ბანაკებიდან უამრავი ქართველი იხსნეს, ლეგიონერის ფორმა ჩააცვეს და სიკვდილს გადაარჩინეს. იგი იყო გერმანიაში ქართული სათვისტომოს გამგეობის უცვლელი წევრი. გერმანიაში გამომავალი ქართული ემიგრანტული პერიოდული პრესის მუდმივი თანამშრომელი (ზოგჯერ წერდა ფსევდონიმით – „კონსტანტინ მიხაილი“) [9, 7-9].

1940 წლის დეკემბერში, მეორე მსოფლიო ომში აშშ-ის ჩაბმის შემდეგ, ამერიკაში მცხოვრები ქართველები, რომლებიც მანამდე, მხოლოდ, მატერიალურ-მორალურ მხარდაჭერას უწევდნენ ომის ზონაში მოქცეულ თანამემამულეებს, უშუალოდ აღმოჩნდნენ ჩართული სამხედრო-საბრძოლო მოქმედებებში. ამერიკისა და კანადის ავიამრეწველობა, კონსტრუქტორ მიხეილ გრიგორაშვილის აგებულ თვითმფრინავებს, ასევე, ალექსანდრე ქართველიშვილის P-47 გამანადგურებლებს იყენებდა, რომელიც არა მარტო ამერიკის, არამედ ინგლისის, საფრანგეთის, ბრაზილიის, შემდეგ კი ლენდ-ლიზით (სახელმწიფო პროგრამა, რომლის ფარგლებშიც აშშ ამარაგებდა დიდ ბრიტანეთს, სსრკ-ს, ჩინეთს და სხვა მოკავშირე სახელმწიფოებს, პროგრამა მეორე მსოფლიო ომის დაწყებიდან 18 თვის შემდეგ, 1941 წლის მარტში ამოქმედდა) საბჭოთა კავშირის

შეიარაღებაშიც იყო. მეორე მსოფლიო ომში, მრენველ გრიგოლ კობახიძის (ჯორჯ კობის) მინის ქარხანა სახელმწიფო შეკვეთით ქიმიური, სამედიცინო ლაბორატორიებისათვის, მრენველობის, საველე ჰოსპიტალებისა და რიგითი საავადმყოფოებისთვის აუცილებელ 45 სახის პროდუქციას ამზადებდა [15, 50-60].

მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში, სხვადასხვა ქვეყნის მხარეზე მებრძოლი ქართველი ემიგრანტების მიზანი, საქართველოს განთავისუფლება იყო, ასევე, იმ სირცხვილის განელება, რომელიც მათ, 1921 წელს, რუსეთთან მარცხით განიცადეს. თავიანთი მოღვაწეობით ისინი ცდილობდნენ დაემტკიცებინათ, რომ ქართველობა არ გადაგვარებულა და ეროვნული სულით ადგზნებული მეთაურის წინამძღოლობით, ისინი კვლავ შეძლებდნენ საქართველოს ისტორიის ბრწყინვალე ფურცლების აღდგენას. მათი ბრძოლა ემიგრაციაში, ქართული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის შემადგენელი ნაწილია.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. ალექსანდრე ზაქარიადის „მოგონება“, ჟურნ. „მხედარი“, №1-4, 1994.
2. გივი გაბლიანი, მოგონებანი, ტ. 1, ქუთაისი, 1998.
3. გურამ შარაძე, ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია, ტ. VII, თბილისი, 2005.
4. დიმიტრი სინჯიკაშვილი, მეგობრის ხსოვნას, გაზ. „ქართული აზრი“, № 8, ნიუ-იორკი, 1956.
5. დავით ვაჩნაძე, საუბარი გენერალ ვლასოვთან კარლსბადში (მოგონებათა რვეული: „საგულისხმო შეხვედრები“), გაზ. „ქართული აზრი“, ნიუ-იორკი, 1959.
6. კონსტანტინე გვარჯალაძის წერილი ნ. ჟორდანიას (წერილი გაგზავნილია 1921 წლის 20 ნოემბერს), საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1864, აღწერა 2, საქმე 487.
7. ლელა სარალიძე, ქართველი პოლიტიკური ემიგრანტების დამოკიდებულება მეორე მსოფლიო ომში მონაწილე ქვეყნებისადმი, კრებულში: „ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, 1(18), თბილისი, 2016.
8. Le livre noir du communisme, Crimes, terreur, repression, France, 1997.
9. ლევან ურუშაძე, მიხეილ ახმეტელი, ევროპა და ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია, თბილისი, 2005.

10. Г. Мамулия, Грузинский легион в барьбе за свободу и независимость Грузии в годы второй мировой войны, Тбилиси, 2003.
11. ნიკო ჯავახიშვილი, ქართველი შინდლერი, ჟურნალი „ისტორიანი“, მარტი, №3, 2011,
12. ნიკოლოზ მათიკაშვილი, იუნკრები და სხვები (პუბლიცისტიკა, თარგმანი, გამოსვლები, ნოველები, მემუარები, მიმოწერა), შემდგენელ-რედაქტორი ლალი ცომაია, გამომცემელი ლაშა ბაქრაძე, გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტარატურის სახელმწიფო მუზეუმი, თბილისი, 2016.
13. რუსუდან დაუშვილი, საქართველო-დასავლეთი ნარკვევები სამხედრო ურთიერთობათა ისტორიიდან, თბილისი, 2012.
14. რუსუდან დაუშვილი, 8 ეპიზოდი ქართულ-გერმანული ურთიერთობების ისტორიიდან, გამომცემლობა „რაეო“, თბილისი, 2014.
15. რუსუდან დაუშვილი, ქართული ემიგრაცია ამერიკაში, თბილისი, 2014.
16. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1864, აღწერა 2, საქმე 487.
17. ქართული ემიგრაცია ანტიკომუნისტურ ბრძოლებში, გაზ. „ქართული აზრი“, იანვარი, 1959, ნიუ-იორკი. ამერიკის შეერთებულ შტატებში მცხოვრებ ქართველთა გაზეთი, ნიუ-იორკში, 1955 წლის დეკემბრიდან 1974 წლის ოქტომბრამდე, გამოდიოდა, რედაქტორი დიმიტრი (მიტო) სინჯიკაშვილი (1907-1976 წწ.). გაზეთის დევიზი იყო აბრაამ ლინკოლნის (აშშ-ის რიგით მე-16 პრეზიდენტი 1861-1865 წლებში) სიტყვები: „ყოველგვარი სიძულვილის გარეშე, ყველასადმი სიყვარულით, სიმართლის ღრმა რწმენით, რამდენადაც ამის დანახვის შესაძლებლობას ღმერთი გვაძლევს, ვეცდებით მივიყვანოთ ჩვენი საქმე ბოლომდე“.
18. ქართველი ტყვეები და ქართული ემიგრაცია (შოთა თარხნიშვილის ჩანაწერების მიხედვით), სოფიკო ჯერვალისძის პუბლიკაცია, ჟურნალში, „ქართული ემიგრაცია“, 3 (6), თბილისი, 2015.

Lela Saralidze

*Doctor of History, Ivane Javakhishvili
Tbilisi State University, Ivane Javakhishvili
Institute of History and Ethnology, Senior
researcher scientist of the Department of
Modern and Contemporary History*

From the History of Georgian Political Emigration During the World War II

Summary

On the basis of the archive and emigration press materials, the activity of Georgian political emigration, in different countries of the world, during the World War II, discussed in the article. 18 September 1934, The world's major Powers, received the Soviet Union in the League of Nations, this was unfair decision as their part. This fact followed by disappointment of Georgian immigrants.

One part of the immigrants refused to cooperate with the Germans. On the other hand, Soviet security agencies have worked hard to enter the split between the different circles of emigrant. The nation's sovereignty, democratic aspirations of the country's independence, it was the main reason for Georgian political emigration, which was divided by certain political parties and national – liberation movements and which were fighting on the side of Germany.

The nation's sovereignty, democratic aspirations of the country's independence, it was the main reason for Georgian political emigration, which was divided by certain political parties and national – liberation movements and which were fighting on the side of Germany. Georgian politicians in exile had a good relationship with various German officials and their hoped. Similarly, anti-Hitler Germans, they thought that Hitler would not have been constantly of German government and Germany's new government's policy would be change. The work emphasizes that, the events turned out otherwise. After the defeat of Germany in World War II, May 9, for Georgians, who fought on the German side was the defeat, while of the day was victory for Georgians who fought in Russian Bolshevik army.

The Second World War and prolonged frustrations, caused the significant damage for Georgian immigrants.